

УДК 811.134.2'374.822

**АНТОНІМІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
У ТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДНОГО ТВОРУ
(на матеріалі перекладів Миколи Лукаша)**

О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк-Скопненко

У статті розглянуто фразеологічну антонімію на матеріалі перекладів М. Лукаша. Запропоновано структурну, семантичну, структурно-граматичну класифікацію антонімічних ФО.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, фразеологічна антонімія, фразеологізми-антоніми, перекладний твір.

Дослідження фразеологічної антонімії на українському матеріалі ще не набуло такого розмаху, як, скажімо, вивчення синонімії чи семантико-стилістичних трансформацій фразеологічних одиниць (далі — ФО). Причину такого стану науковці шукають у самій природі фразеологізмів, оскільки “фразеологічні одиниці, на відміну від лексем, не тільки називають предмети об’єктивної дійсності, а й дають їм суб’єктивну оцінку; фразеологічне значення усталених конструкцій передбачає наявність конотативних одиниць, а відтак немає чітких критеріїв виявлення антонімічності фразеологізмів” [1, с. 3–4]. Синонімія у фразеології значно поширеніша, ніж антонімія. І. Лепешев твердить, що з 5755 фразеологізмів, поданих у Фразеологічному словнику білоруської мови, тільки 412, або 7% від загальної кількості, уступають в антонімічні відношення з іншими фразеологізмами [2, с. 89]. У фразеології синонімічними зв’язками охоплено переважну більшість фразеологічних одиниць. Наприклад, у білоруській мові ці зв’язки пронизують 62% від загальної кількості фразеологізмів (3600 одиниць), і приблизно тільки десята частина лексем об’єднується в синонімічні ряди (їх близько 11 тисяч) [2, с. 83]. Ці дані з певними застереженнями можна екстраполювати й на український матеріал.

Незначна “поширеність фразеологічних антонімів закономірна, оскільки лексичний склад мови значно ємніший за фразеологічний” [1, с. 4]. Разом з тим не можна трактувати фразеологічну антонімію як спорадичне явище.

Укладачі Словника фразеологічних антонімів української мови об’єднували ФО в антонімічні пари тоді, коли: а) усталені словесні комплекси диференційовані за протилежною, контрастною семантикою; б) семантично-цілісне фразеологічне значення мовних зворотів перебуває в опозиції “фразеологізм — фразеологізм”; в) усталені конструкції виступають знаками однієї логічної сутності: *поставити на ноги / звалити з ніг* і т. ін. [1, с. 4]. І. Лепешев обстоює думку, згідно з якою ФО можуть бути антонімами, коли, крім наявності протилежного значення, вони ще й мають однакову сполучуваність зі словами вільного вжитку [2, с. 90]. Скажімо, антоніми *з вогником* та *без вогника* реалізують свої значення разом з дієсловами *працювати, робити, робитися* тощо: *З трибуни дедалі частіше звучать слова*

похвали, заклики рівнятися... на молодого, перспективного спеціаліста-інженера, що працює з **вогником**, — Надію Очеретну (В. Козаченко; цит. за: 3, с. 120); *І все-таки він працював без вогника. Все робив якось автоматично* (О. Гуреїв; цит. за: 3, с. 120).

Дуже часто дослідники не зараховують до антонімів і ті вислови, що вживані то з часткою *не*, то без неї (*не приходити в голову / приходити в голову*), “бо ця частка не входить до їхнього компонентного складу та виконує свою функцію заперечення, як і під час уживання зі словами” [2, с. 90]. Хоч в окремих випадках частка *не* може бути складником фразеологічної одиниці, що вживана з протилежним значенням і без цієї частки (*рука не піднімається / рука піднімається*). Проте укладачі Словника фразеологічних антонімів української мови в основу поклали принцип, згідно з яким другий член антонімічної пари фразеологізмів функціонує здебільшого без частки *не*.

Багатьом фразеологічним одиницям одного антонімічного ряду (антонімічної пари) властива стилістична неоднорідність. Якщо фразеологізми *немов тараня / як барило* належать до одного (розмовного) стилю, то звороти *злетіти в емпіреї / розвіявся хміль* — різностильові (книжний вислів і ФО розмовного походження).

Приклади фразеологічної антонімії на матеріалі перекладів М. Лукаша доцільно розглядати в чотирьох структурних групах.

1. Фразеологізми-антоніми, яким властива часткова тотожність компонентного складу:

а) ФО з тотожним одним компонентом:

душа радіє / душа мліє: (*Аж душа радіє, дивлячись. Он глянь, які в нього [Гектора] зарубки на шоломі! Бачиш? То ж тобі не жарти* (Шекспір, с. 343); [Трістан:] // *Став шукати ваш будинок, // та мені вказали люди // помилково дім графині // де Бельфлор. Зайшов туди // і наткнувся одразу.. // [Людовіко:] // Мліє // вся душа. // [Трістан:] // ... на Теодоро* (Лопе де Вега, с. 314 — 315))*;

поставити на ноги / збити з ніг: (*Спробуйте лишень, пане, чи не підніметься, та поставимо на ноги й Росинанта, хоч він того й не варт, бо через нього ж то дали нам хлосту* (Сервантес, с. 84); *Санчо Панса, побачивши таку напасть, кинувся на скаженого з кулаками, але обшарпанець одним ударом збив його з ніг, а тоді скочив на нього і добре попом'яв йому боки* (Сервантес, с. 143));

вбогий на силу / при силі: ([Лавренсія (до селян):] // *Вам би тільки мичку прясти. // дівчури, на силу вбогі, // у спідниці одягатись, // малювати щоки й брови!* (Лопе де Вега, с. 114); *Коли вона [жінка] те [чоловікову байдужість] помітила, то дуже почала сердитись; сказано, сама гарна й молода, при силі і при тілі, а чоловікові до неї байдуже* (Боккаччо, с. 345));

вибити з голови / убгати в голову: (*Побачивши його [Річардо] в такому фрасунку, почали деякі родички його розраджувати, щоб він вибив собі з голови те кохання, бо нічого з того не буде...* (Боккаччо, с. 195); ...[Санчо] *убгав собі в голову того острова, і вже ніякі розчарування, ніякі сили тої химери звідти не виб'ють* (Сервантес, с. 348));

замилювати очі / відкривати очі: (*Народу замилують очі: не турбуйтеся,*

* Усі ілюстративні приклади в статті подано без правописних змін, так, як вони засвідчені в текстах перекладів М. Лукаша.

мовляв, люди добрі, що німці переозброюються, що янкі до нас їдуть — це все вам на користь... (Стіль, с. 269); Уряд сам не може з нами впоратися, він запрошує іноземну армію. Але це не зміцнює його позицій. Навпаки, це **відкриває** людям очі... (Стіль, с. 133)).

б) ФО з тотожними двома компонентами:

аж сміх бере / аж страх бере: ([Мефістофель (до Фауста):] // Забивсь у вогу мшедь, у скель // ослизлу цвіль, // І, наче жаба, смокчеш щось відтіль... // **Аж сміх бере** од цих химер (Гете, с. 146); Я, навпаки, більше охоча до романів, у яких події розгортаються так стрімливо, що **аж страх бере** (Флобер, с. 82)); **аж сльози виступили од сміху / аж сльози навертаються на очі:** (... веселі хлопці, увесь вечір такі анекдоти розповідали, що в мене **аж сльози виступили од сміху**... (Флобер, с. 75); — Додому вертаємося обійнявшись, правда ж, Полетто?... Мені **аж сльози навертаються на очі**, так хороше про це думати (Стіль, с. 103)); **позирати ласкавим оком / позирати кривим оком:** (Через кілька день стара і справді впровадила нишком до неї в кімнату того хлопця, а потім і деяких інших, на яких молодиця ласкавим оком **позирала** (Боккаччо, с. 346); Камілла нарочито кривим оком **позирала** на Лотарія, щоб приховати од мужа справжні свої почуття... (Сервантес, с. 231)); **багато води втекло / небагато води втекло:** Ходив і я колись у підпільниках, чесним життям жив... Було та загуло. **Багато води** з того часу **утекло** (Стіль, с. 221); **Небагато утекло в море води** з того часу, як у Сієні жило двоє чоловіків, дійшлих уже літами; і того й того звали Чекко... (Боккаччо, с. 517)).

2. Фразеологізми-антоніми можуть функціонувати як:

а) ФО, що мають однакову структуру:

бистрий на розум / скупий на розум: (Панові Родольфу Буланже було тридцять чотири роки. Брутальний на вдачу і **бистрий на розум**, він мав чимало любовних пригод і досконало розумівся на жінках (Флобер, с. 123); [Нестор (до Улісса):] // Рахунок пут ясний, як на долоні, // З небагатьох складається він чисел. // Нам зрозуміло, що коли об'явим // Про діло, то Ахілл, **скупий на розум**, // Як Лівії піски (те знає Феб!), // Усе ж таки збагне і досить швидко, // Що виклик той стосується його (Шекспір, с. 353)); **на ділі / на словах:** (В імені мудрої чарівниці Брехтіани запевняю тебе [, джуро], що заслуженина твоя вся буде виплачена, як сам скоро на ділі побачиш (Сервантес, с. 302); [Герольд (Хлопцеві-візникові):] // Та **на словах** ти молодець, // А докажи, що ти митець! (Гете, с. 245)); **сей світ / той світ:** (На божій дорозі стоячи, прикликав він [Антіох] їх обох [купця й дружину] до себе і мовив: — Бачу я добре, що не бути мені в людях, і жаль мені **сей світ** покидати, бо зроду ще життя не було мені таке миле, як нині (Боккаччо, с. 130); Та як оговтались люди й побачили, що він [Ферондо] справді живий, почали його про **той світ** розпитувати... (Боккаччо, с. 222)); **мов янголи / мов чортиця:** ([Еней (до Агамемнона):] // Люб'язні ми і ввічливі в час миру, // **Мов янголи**, така йде всюди слава (Шекспір, с. 351); І вже мені Хортиця — Смерть, // Кующа, злюща, **мов чортиця**, // На груди лапою стає, // І кров із серця хтиво п'є... (Верлен, с. 142)).

б) ФО, що мають схожу структуру:

велике цабе / птах дрібного льоту: (Платню [директор] одержує майже таку саму, як і інші вчителі, але вважає себе представником влади і пиндючиться, мов яке **велике цабе** (Стіль, с. 309); *Та в той день, коли Саладін обгорнув християнський табір і зайняв у полон майже все військо, серед тих вояків помер і був похований один провансальський лицар, птах дрібного льоту, на ймення Торелло з Діня...* (Боккаччо, с. 601)); **з душі спаде тягар / каменем лягти на серце:** ([Діана:] // *Мусить гонор тут сховатись — // справи вже занадто злі! / Та любов зуміє скоро // відвести і цей удар, // і з душі спаде тягар...* (Лопе де Вега, с. 308); *До від'їзду [дочки] ж лишилося кілька годин — може, це ще не остаточно вирішено, може, щось зміниться... Але потім кожна хвилинка додавала жалю, каменем лягала на материне серце* (Стіль, с. 27)); **вивести з рівноваги / дати спокій:** (*Зрештою, таку вередливу панночку [Жізель], яка тільки й мріє про неймовірні пригоди, всяка дрібниця може вивести з рівноваги* (Стіль, с. 290); — *Будь же благословенна, дочко моя! — гукнув тоді Русі-ко. — Ходімо ж та й заженемо його туди, щоб він мені нарешті дав спокій* (Боккаччо, с. 232)); **вийти сухим з болота / уплутатися в тенета:** (*Певно, що краще було б, — але тоді я не помстилась би за кривду мою ані за честь мого мужа, адже той баламут вийшов би сухим і чистеньким з болота, в яке завели його гріховні помисли* (Сервантес, с. 225); *Всі ті гультаї // Вплутались в її // Тенета... // За що їм така // Випала тяжка // Планета?* (Верлен, с. 67)); **викрутитися з халепи / потрапити в халепу:** (*А вона [жінка] завдяки своїй кмітливості не тільки з тої халепи викрутилась, а ще й забезпечила собі можливість і далі робити все по своїй волі, не боячися чоловіка* (Боккаччо, с. 420); *А дехто з вас у цю халепу, може, й не зовсім по правді потрапив:* одному витерпу не стало на муках, другому забракло грошей, третьому оборонця, четвертому попався не суддя, а кривосудець (Сервантес, с. 129)); **викинути з голови / убити в голову:** (*Йди [Санчо], керуй там своїм обійстям, управляй своєю нивку та й викинь із голови всі оті острови й островиці!* (Сервантес, с. 348); *... а тим, що їх [Бруна й Буффальмакка] уважали за великих хитрунів, маєстро вбив собі в голову, що вони побирають звідкілясь немалі зиски, про які ніхто не знає* (Боккаччо, с. 483 — 484)); **прясти очима / одвертати очі:** (*Фіть миттю перетворився на бешкетника-циганчука; він весело посміхався, блискав білими зубами, метляв чорними кучерями і прями очима на всі боки* (Слин Пелин, с. 31); [Командор (до Лавренсії):] // *Доки ж будеш ти одна // зневажать свого сеньйора, // як од пахоляка якогось, // одвертать од мене очі?* (Лопе де Вега, с. 59)).

в) ФО, що мають різну структуру:

не всі дома / багатий на розум: (*Жозеф реготався голосніше від усіх, ще й пальцями покрутив біля лоба як горобець крилами: у пана префекта, мовляв, не всі дома...* (Стіль, с. 120); *Якось приїхав до Баффи у своїх справах одш родовитий чоловік на ймення Антігон, багатий на літа, а ще більше на розум та вбогий на достаток, бо в різних ділах на службі в короля Кіпру доля не сприяла йому* (Боккаччо, с. 131)); **вивести кінці / і кінці сховати в воду:** (— *С правда, — сказала дівиця, — думаю, що надалі я зможу обійтись без нагаду*

вань і здолюю сама **вивести кінці** моєї правдомовної історії (Сервантес, с. 188); [Федеріко:] // Що з негідником зробіть, // як по-вашому? // [Рікардо:] // Убить / / і кінці сховати в воду (Лопе де Вега, с. 291)); подати голос / ані пари з уст: (Звичайно під час таких скандалів діти [Декуена] підіймали вереск. Але цим разом їх не чути було; хоч вони й попрокидались, але боялись **подати голос** (Стіль, с. 221); ... навряд чи можливо нам [панотче,] буде вдома зійтися — хіба що будемо мовчати при тому, як німі — **ані пари з уст**, та пробуватимемо поночі, як сліпі... (Боккаччо, с. 450)); брати близько до серця / а то все трава: (— Зараз ми побачимо, друже, чи добра Соломонова рада, тільки прошу тебе, не бери близько до серця того, що я робитиму, вважай, що то будуть жарти (Боккаччо, с. 539); — Мине рік чи два, і набересться вона [Марісанча] благородних звичаїв, помажеться панією, якомсь-то воно буде; аби вельможества доскочити, а то все трава (Сервантес, с. 360)).

3. ФО, у яких за допомогою контамінації поєднано антонімічні звороти:

жити своїм коштом + жити чужим коштом → **жити своїм та чужим коштом**: (... не одну дівку справичив [корчмар], не одного малолітка ошукав і тим дав себе знати всім чисто гішпанським судам та трибуналам, аж поки не осів отут у власному замкові, де й живе своїм та чужим коштом, пригощаючи всіх мандрованих рицарів, незалежно від їх сану і стану... (Сервантес, с. 32)).

4. Синтаксичні конструкції, що мають розмиті ознаки ФО. Утворені звороти поєднують у собі контаміновані антонімічні фразеологізми:

набратися розуму + стратити розум → **набратися розуму** [та його] **стратити**: (— Ти бачиш, який [Ріньєрі]? У Парижі розуму набрався, а тут його стратив. Ну гаразд — він матиме, чого домагається (Боккаччо, с. 462)); **дух в'яне + дух росте вгору** → **дух в'яне** [та] **росте вгору**: ([Цісар (до князів):] // На ворогів згори каміння й кров дощить, // Печери загудуть од громового хору, // Дух в'яне в недруга, а в нас росте угору. // Подоланий терпить наругу і хулу, // Звитяжець-гордівник до неба шле хвалу (Гете, с. 458)); **оживити душу + душа завмирає** → **оживити душу** [що] **завмирає**: (... вірю, що прихильною й ласкавою відповіддю ви **оживите** душу мою, що з бентежним трепетом **завмирає** перед вашим зором (Боккаччо, с. 191)).

Фразеологізми-антоніми характеризують:

1. Різні якісні предмети:

немов тараня / як барило: ([Марчелла:] // Ну, скажи мені, що пані // погаюча. // [Теодоро:] // Як чортиця. // [Марчелла:] // І дурна? // [Теодоро:] // Дурна, як гуска. // [Марчелла:] // І суха? // [Теодоро:] // **Немов тараня** (Лопе де Вега, с. 264); // [Трістан (до Теодоро):] // Ця брехлива бабера // мала пузо, **як барило**, // що в собі вмістило б сміло // ваші всі оті папери, // графський весь, як є, архів... (Лопе де Вега, с. 187)); **важкий, як віл / легкий, як пір'я**: (... заходить миловар Тихон Степахін, рудий благообразний дядько, **важкий, як віл**, напівсонний, у нього на заводі робітники отруюються чимсь і гниють живцем (Горький, с. 699); [Полішинелі:] // **Легке, як пір'я**, // Наше ганчір'я, // Ми все гуляєм, // Гадки не маєм... (Гете, с. 232)); **лізти, як рак / літати, як стріла**: ([Улісс:] /

/ Великий Агамемноне, коли // Порядок занедбаєм, прийде хаос. // Де б уперед іти, а ми, як раки, // Назадгузь ліземо (Шекспір, с. 348); [Командор (до Естевана):] // Кажуть, добре він [хорт] полює // і літає, як стріла, — // так мої говорять слуги (Лопе де Вега, с. 69)); **бридкий, як смертельний гріх / вродливий, як Наркіс**: (... на кого не гляну — кожен бридкий як смертельний гріх, і так мені досадно стало, як, мабуть, нікому в світі, на ту погань дивитись, що я мерщій додому вернулась — цур їм усім! (Боккаччо, с. 369 — 370); [Федеріко:] // Це нікого не здивує, // що і він [Рікардо] отут вартує. // [Леонідо:] // Він вродливий, як Наркіс (Лопе де Вега, с. 225)).

2. Різні дії або стан:

аж вушка засміялися / моторош душу обійма: (У мене аж вушка засміялися, як я той заголовок почув, та я перемігся якось, щоб радості своєї і навзаки не подати (Сервантес, с. 57); [Фауст:] // Оплутує кругом нас забобон: // То примха десь, то знамення, то сон, // І моторош нам душу обійма. // Щось рипнуло — й нікого мов нема (Гете, с. 480 — 481)); **без олії в голові / дозрілий на розум**: (Одночасно Дон Кіхот провадив перемовини з одним селянином, близьким своїм сусідом: був то чоловік добрий, хоч добра мав, сердега, не гурт, але, як то кажуть, без олії в голові (Сервантес, с. 49); ... постерегла те вона [дама], та й інші з нею, і частенько смішувалися проміж себе, що от, мовляв, на роки дозрілий і на розум [маестро Альберто], а взяв та й закохався... (Боккаччо, с. 74)); **вибитися в люди / покотитися вниз**: (— Гляди тільки, Санчо, — зауважив Самсон, — а то буває, що виб'ється людина в люди, то де її і людськість дінеться: вискочии на губернатора, то й рідної неньки одцураєшся (Сервантес, с. 358); Чим менша віддаль, що відокремлює таких людей [як Ернест і Леа,] від бідняків, тим старанніше вони її зберігають, щоб не покотитись, буває, вниз (Стіль, с. 112)).

3. Різний час:

на зорі / проти ночі: ([Адам:] // Я знав колись ту квітку на зорі // Нової, гнаної тоді ще віри — // Хто ж винен, хто збагнував її? (Мадач, с. 100); ...[Россільйон] наказав нікому не говорити про те [вбивство] ні слова, сів знову на коня і повернувся проти ночі до свого замку (Боккаччо, с. 285)).

4. Різні просторові поняття:

з небесної високості / як з могил: (Поставте себе на місце французів. Ви дивитесь на це [на ситуацію] з небесної високості (Стіль, с. 248); [Мефістофель:] // ... дія невмируща // Природи таємничих сил // Струмує, мов вода живуща // З глибин найглибших, як з могил (Гете, с. 223)); **високо літати / упасти низько**: (— Ей, Санчо, Санчо, — вмовляла його Тереза, — не кидайся свого стану, не микайся між пани, чого б я так високо літала? (Сервантес, с. 361); [Теодоро:] // Можже, брати те, що близько, // щоб не впав, буває, низько // той, хто високо літа? (Лопе де Вега, с. 228)); **високо неситися / валятися долі**: (Такі як ви, шляхтичі, мовляв, полупанки, кажуть, що ваша милість високо неситися, “доном” себе величає і в великі пани пнеться, а яке вже там панство, коли винограду штири лозини та поля два упруги, та ще одна латка спереду, а друга заду (Сервантес, с. 349); Глядіть, щоб то часом не були інші якісь валюші, щоб

не довелося нам од них долі валятись (Сервантес, с. 117)); злетіти в емпіреї / розвіявся хміль: ([Трістан (до Теодоро):] // Я вручу листа без платі... // Чи, злетівши в емпіреї, // ви забули вже про неї [Марчеллу], // не бажаєте і знати? (Лопе де Вега, с. 229); [повія:] // Розвіявся хміль, обсипались рум'яна. // Тут холодно, а там — тепліше стане? (Мадач, с. 184)).

5. Різні періоди людського життя:

з першого молоду / аж до сивого волосу: (Чого ж вони мене за те судять, і гудять, і нудять, що я вас люблю і до вас прилюбляюся, коли сам бог дав мені таку любливу вдачу. коли я з першого молоду мого до вас душею пригорнувся, спізнавши дивні чари очей ваших зоряних, лагідну мову уст ваших медонлинних і жагучий племін, що в серці од зітхань ваших чулих розпалється... (Боккаччо, с. 240); Хоч П'єтрові родичі були обурені його вчинком, та пані зуміла їх хутко до згоди привести, і П'єтро жив щасливо і мирно з своєю Аньйолеллою аж до сивого волосу (Боккаччо, с. 315)); на схилі віку / у розповні віку: (Нехай вона [непевність] тебе довго не мучить: як ти вже наважився на схилі віку добротливу натуру свою на жорстоку перемінити, то карай мене з усією люттю, я не благодію пощади... (Боккаччо, с. 248); Гнався за вітром [Хризостом], волав у пустелі, служив самій невдячності і в нагороду за все став здобиччю смерті в розповні віку, що його вкоротила жорстока пастушка, яку він хотів унесмертельнити, щоб вона вічно жила в пам'яті людській (Сервантес, с. 75)).

Фразеологізми-антоніми бувають різних семантико-граматичних розрядів:

а) Дієслівні:

ударити лихом об землю / опустити руки: (— Чого се ви, Рінальдо, зажурилися? Чи коня стало жаль, чи одежі, що не вернеться? **Вдарте лихом об землю, ви ж тут ніби як дома...** (Боккаччо, с. 86); ...[Венсан] останнім часом щось зовсім **опустив руки**. Не ходять уже на збори осередку, не вірять, що ми можемо будь-чого домогтись (Стіль, с. 335)); **викинути з голови / убгати в голову**: (Иди [, Санчо], керуй там своїм обійстям, управляй свою нивку та й **викинь із голови всі оті острови й островиці!** (Сервантес, с. 348); ...[Санчо] **убгав собі в голову того острова, і вже ніякі розчарування, ніякі сили тої химери звідти не виб'ють** (Сервантес, с. 348)); **лити бальзам у душу / розпалити душу**: ([Теодоро (до Діани):] // О благословенні боли. // що бальзам у душу **лють!** // Не страшна і смерті лють // у такій заласній долі (Лопе де Вега, с. 302); ... бо що таке гнів, як не раптовий необдуманий порив, збуджений досадою, порив, що геть-чисто всяку тямку чоловікові одбирає, очі йому омряком густим застилас, а **душу ярістю шаленою розпалє?** (Боккаччо, с. 259)); **знати а-бе-ве-ге / не втнути ні в зуб**: (На те Джотто одповів не гаючись: — Гадаю, мессере, що повірив би [хтось, що я найкращий маляр], якби, на вас глянувши, подумав, що ви **знаєте а-бе-ве-ге** (Боккаччо, с. 364); — Що таке гра, то я тямлю, — сказав Санчо, — а от уже матики **не втну ні в зуб**. Та хай собі з тим губернаторством буде, як Бог дасть... (Сервантес, с. 354)); **вивести з лабіринту / завести в лабіринт**: (Дон Фернандо складав дяку Всевишньому, що він, милосердний, **вивів його з того безвихідного, здавалось, лабіринту, в якому він мало не згубив життя свого й доброї слави...** (Сервантес, с. 241); ... об-

личчя в них [дворецького і Гореслави] справді однакові, але звідси ще не випливає, що дворецький є Гореслава, бо якби воно так було, ми стали б перед лицем неймовірної суперечності, коло якої не час тепер заходжуватись, бо то завело б нас у нерозплутний лабіринт (Сервантес, с. 534)).

б) Прислівникові:

хоч відбавляй / не гурт: (Я мала череду корів, // Гай-гай, зелений гай! // У мене масла й молока // Було хоч відбавляй (Бернс 1990, с. 175); Сама ж абатиса, не маючи про те і гадки, гуляла одного дня сама по саду, як сонце дуже припікало, і помітила Мазетта, що спав, розкидавшись, під мигдалевим деревом у холодочку (удень сердезі роботи було не гурт, зате вночі багато доводилось верхи їздити)... (Боккаччо, с. 172)); **з легким серцем / з важким серцем:** (Якби Лотаріо був не попередив Камілли, що ту любов до Хлоріди він навмисне вигадав для Ансельма..., вона б напевне впала була в одчайдушні тенета ревнощів, — а так вона сприйняла цю вістку з легким серцем (Сервантес, с. 219); Андрес пішов із важким серцем, присягнувшись одшукати завязтого Дон Кіхота з Ламанчі й розповісти йому геть-чисто все (Сервантес, с. 38)); **хоть і на край світу / перед носом:** (Тим я знову потверджую і конфірмую ласку, що вам обіцяв-ем, і присягаю їти за вами хоть і на край світу, аби спіткатися з лютим супостатом вашим, котрому я думаю з помочєю Всевишнього і власної моєї правиці відтяти гордливу голову... (Сервантес, с. 190); [Люцифер (до Адама):] // Так думає, можливо, і черв'як, // Що точить плід у тебе перед носом, // І той орел, що птиць дрібних хапає (Мадач, с. 21)); **не до речі / як ув око вліпив:** ([Цісар (до Мефістофеля):] // Покинь свої химерні речі, // Вони тут зовсім не до речі! // То справа ось оцих панів, // Ти б краще їм клубок розплів (Гете, с. 215); — Хоть і заложуся, — сказав Санчо, — що як не назвали його тими знаменитими кінськими найменнями, то не звуть же, мабуть, і Росинантом, як у мого пана: ото вже назвав, як ув око вліпив! (Сервантес, с. 519)); **через край / як кіт наплакав:** ([Крики з натовпу:] // Якого скарбу! Ай, ай, ай! // Вже скриня повна через край! // Он кубки злотні топляться! // Монети не потовпляться! (Гете, с. 250); Вони [старики] жили в основному на пенсію — там і пенсії тієї, як кіт наплакав... (Стіль, с. 178)).

в) Прикметникові:

жовторотий горобець / битий жак: (Старий металіст, невтомний борець за робітничу справу, дивився з висоти своїх п'ятдесяти шести років на цього жовторотого горобця [Алекса], що пливе за водою та ще й уявляє, ніби може повернути кудись течію (Стіль, с. 331); [Альтмаєр:] // А що, піймав! Це зух! // [Зібель:] // Авжеж! Це битий жак! (Гете, с. 88)); **високого коліна / низького коліна:** (Увійшовши Рінальдо в горницю і побачивши господиню, панію, як йому здалося, високого коліна, шанобливо оддав їй чолом і подякував красенько за ласку (Боккаччо, с. 85); Щоправда, не такого вже вони [батьки] й низького коліна, щоб мали того соромитись, але й не такого високого, щоб мене не мучила думка, що мій незначний рід і є причиною мого нещастя (Сервантес, с. 173)); **любо глянути / осоружний як трясця:** (Воно [місце, обране для пробування,] лежало на невеликому узвишші, далеченько звідусіль од

шляху; усе там поросло деревами й кущами, зеленіло так, що **любо глянути** (Боккаччо, с. 40); ... **ніхто його** [отця-настоятеля] **не любив**, і вже кому-кому, а тій удові **не подобався він анітрохи**, такий був їй **осоружний як тряця** (Боккаччо, с. 449)); **капустяна голова / словна розуму**: (Одні казали, що то Ламберти [найшляхетніший рід], другі — Уберти, одне слово — кожен своє правив, як хто розумів. Слухав тої суперечки Скальца, а тоді сказав сміючися: — Ех ви, **капустяні голови**, не знати, що провадите! (Боккаччо, с. 365); *Дон Кіхот про всі ті речі розправляє аж надто розважливо, і обидва екзаменатори увірили поза всяким сумнівом, що він цілком здоровий і словна розуму* (Сервантес, с. 341)); **порохно сиплеться / молоко на губах не обсохло**: (*А коли б що і трапилось, то якої від нього [Андреані] допомоги чекати? З нього вже **порохно сиплеться**...* (Стіль, с. 234); — “*Мовчи, сопляк! Що ти в цих ділах тямши? У тебе ще **молоко на губах не обсохло!**”* (Стіль, с. 339)).

Таким чином, розглянуті фразеологізми відбивають різні антонімічні відношення, що постають саме в заданих контекстуальних умовах перекладу. Вивчення української антонімічної фраземіки в зіставному аспекті з одиницями інших мов, з яких перекладав М. Лукаш, — це нове завдання, що передбачає один з можливих підходів до стилістики перекладного тексту. Зрештою, це — інша грань осягнення змісту оригіналу за допомогою розуміння фразеологічної архітекτονіки українського перекладу.

Список літератури

1. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. — К.: Довіра, 2004. — 284 с.
2. Лепешаў І. Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы. — Мн.: Выш. школа, 1998. — 271 с.
3. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. — К.: Наукова думка, 2003. — 1104 с.

Джерела

- Бернс — Бернс Роберт / Пер. з англ. М. Лукаш і В. Мисик. — К.: Держлітвидав УРСР, 1959. — 255 с.
- Боккаччо — Боккаччо Джованні. Декамерон / Пер. з італ. М. Лукаш. — К.: Дніпро, 1985. — 661 с.
- Верлен — Верлен Поль. Лірика / Пер. з франц. М. Рильський, М. Лукаш, Г. Кочур. — К.: Дніпро, 1968. — 174 с.
- Гете — Гете Йоганн Вольфганг. Фауст: Трагедія / Пер. з нім. М. Лукаш. — К.: Дніпро, 1981. — 540 с.
- Горький — Горький Максим. Сторож / Пер. з рос. М. Лукаша // Горький М. Твори: У 16-и т.— Т. 8. — К.: Держлітвидав, 1953. — С. 696 — 721.
- Елін Пелін — Елін Пелін. Ян Бібіян: Повість-казка / Пер. з болг. М. Лукаш. — К.: Дитвидав УРСР, 1961. — 195 с.
- Лопе де Вега — Вега Карпіо Лопе Фелікс де. Овеча криниця. Собака на сні / Пер. з ісп. М. Лукаш. — К.: Держлітвидав УРСР, 1962. — 359 с.
- Мадач — Мадач Імре. Трагедія людини: Драматична поема / Пер. з угор. М. Лукаш. — К.: Дніпро, 1967. — 252 с.

Сервантес — Сервантес Сааведра Мігель де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі / Пер. з ісп. М. Лукаш, А. Перепада. — К.: Дніпро, 1995. — 703 с.

Стіль — Стіль Андре. Перший удар / Пер. з франц. М. Лукаш. — К.: Держлітвидав, 1953. — 412 с.

Флобер — Флобер Гюстав. Мадам Боварі. Побут провінції / Пер. з франц. М. Лукаш. — К.: Держлітвидав УРСР, 1961. — 237 с.

Шекспір — Шекспір Вільям. Троїл і Крессіда: Драма / Пер. з англ. М. Лукаш. — У кн.: Шекспір Вільям. Твори: В 6-ти т. — Т. 4. — К.: Дніпро, 1986. — С. 331–435.

Скопненко А. И., Цимбалюк-Скопненко Т. В. Антонимия фразеологических единиц в тексте переводного произведения (на материале переводов Николая Лукаша).

В статье рассмотрена фразеологическая антонимия на материале переводов Н. Лукаша. Предложена структурная, семантическая, структурно-грамматическая классификация антонимических ФЕ.

Ключевые слова: фразеологические единицы, фразеологическая антонимия, фразеологизмы-антонимы, переводное произведение.

Skopnenko A. I., Tsimbalyuk-Skopnenko T. V. Antonymy of phraseological units in the text of translated work (on the material of translations of Nikolay Lukash).

In the article the phraseological antonymy on the material of translations of Nikolay Lukash is examined, it is suggested the structural, semantic, structural-grammatical classification of antonymic phraseological units.

Key words: phraseological units, phraseological antonymy, phraseologisms-antonyms, translated work.

Стаття надійшла до редакції 20 квітня 2007 р.